

METAANALIZA

za izdelavo študij, raziskovalnih poročil, strokovnega gradiva, učnega gradiva in gradiva za učitelje na temo

preventiva in izobraževanje – profesionalizacija socialnega dela za oblikovanje etičnih spretnosti pri uporabi digitalnih medijev

Naš projektni cilj je razviti spletno platformo za e-učenje, tudi v obliki spletne aplikacije, s podrobnim gradivom za mladinske delavce o ozadju in mogočih rešitvah pri posredovanju etičnega mišljenja mladostnikom na spletu. Igra s kartami za učenje razmišljanja o digitalni etiki bo prav tako podprla mednarodni prenos znanja in zahteve po samostojnem učenju ter se tako sistematično odzvala na posebne zahteve Evropskega parlamenta: »Za zaščito otrok v digitalnem svetu izčrpajte vse možnosti in se povežite s sistematičnim usposabljanjem vseh, ki delajo na mladinskem področju.«

Vodilna organizacija: Educommart, Grčija

Avtorji:

Dipl. Pädagogin Kalliopi Angeli, Mag. Dr. Dr. h.c. Daniela G. Camhy, Dipl. Ökonomin Penka Spasova, Dipl. Psych. Martina Haas, Mag. Staatsrecht Sergeja Brglez, Sabine Bauereiß

Uvod: Mag. Dr. Dr. h.c. Daniela G. Camhy

Beteiligte Einrichtungen:

Recht in Europa e.V., Nemčija

Academus, izobrazevanje in razvoj d.o.o., Slovenija

Stiftung Medien-und Onlinesucht, Nemčija

Österreichische Gesellschaft für Kinderphilosophie, Avstrija

Lernwerkstatt Europa, Bulgarija

Inhaltverzeichnis

1. Uvod

2. Sistematični pregled
  - 2.1. Cilj
  - 2.2. Metode
  - 2.3. Težišče dela

3. Povzetek rezultatov metaanalize

4. Rezultati iz partnerskih držav
  - 4.1. Rezultati iz Nemčije
  - 4.2. Rezultati iz Avstrije
  - 4.3. Rezultati iz Bolgarije
  - 4.4. Rezultati iz Slovenije
  - 4.5. Rezultati iz Grčije

1. UVOD

Hitre spremembe našega načina življenja so dandanes povezane s hitrimi spremembami v znanstvenem in tehnološkem svetu ter vse pogostejšimi inovacijami. Digitalna medijska revolucija je ustvarila tako pozitivna kot negativna pričakovanja, izreden optimizem in ogromno strahov. To ne sme presenečati, saj digitalna sfera odraža in ustvarja lastno človeško razumevanje in odnos do sveta. Bolj kot kdaj koli prej se to kaže od uvedbe orodij in storitev Web 2.0, saj vpliva na socialna področja s skoraj vsemi dobrimi in slabimi vidiki. Ta revolucija je najvidnejša v načinu porabe medijev in družbenih medijev. Interneta ni več mogoče ločiti od našega vsakdanjega življenja, postal je njegov sestavni del. Po internetu lahko komuniciramo po vsem svetu brez omejitev in se povežemo z drugimi ljudmi.

Internet je bil tudi močno kritiziran zaradi novih fenomenov, kot so sovražni govor, filtrirni mehurčki, postresnična sporočila in lažna sporočila (tako imenovana *Fake News*), kakor tudi zaradi goljufij, nadlegovanja, izsiljevanja in drugih kriminalnih dejavnosti na temnem spletu (oziroma *Darknetu*). Prav tako lahko manipulativni vplivi na volilne kampanje (na primer v ZDA in Franciji) predstavljajo nevarnost za demokratične družbe. Obstaja nevarnost, da bodo sodobni mediji ogrozili našo sposobnost razmišljanja in presojanja. Ljudje se spoprijemajo z novimi težavami v zvezi z manipulacijo, samoodločbo in odgovornostjo. Ali se naša sposobnost razmišljanja, presojanja in odločanja zmanjšuje? Ali izgubljam sposobnost samostojnega razmišljanja in presojanja?

Na podlagi vseh teh razprav se Kathrin Röggla (2017) sprašuje, ali javnost grozi digitalnim medijem: »Ali nam splet ponuja organizirano nevednost?«. To je vprašanje, ki ga moramo kot filozofi, kot vzgojitelji, zaposleni v družbenih sistemih, kot zainteresirani državljani, kot razsvetljeni ljudje na splošno jemati resno. Raziskovalci, znanstveniki in filozofi pozivajo k novemu načinu razmišljanja in ustvarjalnosti, da bi znova premislili vrednote, pravila in strategije v družbi, da bi se lahko odzvali na velike izzive interneta. Če upoštevamo Immanuela Kanta (1784), moramo ljudi spodbuditi, da si upajo misliti sami: »Imejte pogum, da uporabite svoj razum,« je moto razsvetljenja in razuma.

Globoke strukturne spremembe postavljajo pod vprašaj socialne in izobraževalne politike, zlasti v zvezi z razvojem mladih. Kakšne izzive predstavljajo te spremembe za izobraževalni sistem na splošno in zlasti za medijsko izobraževanje? Kakšne so prednosti in tveganja digitalizacije?

Naš vse bolj digitaliziran svet nas postavlja tudi pred nove etične izzive. Na področju izobraževanja postaja znanje digitalne etike vse pomembnejše in bo kmalu za vse nas izredno pomembno. Kaj dela digitalizacija z nami?

Digitalizacija v osnovi vpliva na temelje človeškega in družbenega sobivanja. Za zdaj pa skorajda nimamo odgovorov na vprašanje, kako je mogoče primerno oblikovati življenje v virtualnem družbenem prostoru. Čeprav ravno tam zaradi anonimnosti uporabnikov ter velikosti in hitrosti sistema obstaja nevarnost, da izgubimo z vidnega polja osnovne vrednote in družbene norme. Naloga vseh nas, ki smo del digitalizacije, je, da to novo obdobje oblikujemo družbi primerno. Mladostniki imajo pogosto težave pri oblikovanju lastne identitete, še posebej postanejo negotovi, ko svoj »jaz« iščejo v virtualnih družbenih okoljih. Še težje to postane, kadar jim družina in šola ne moreta zagotoviti potrebne opore. V učnih načrtih pa

komajda najdemo vsebine za razvoj kompetenc posameznika v demokratični družbi, kar vključuje tudi kritično proučitev digitalizacije in posledic za človekovo sobivanje. Kljub temu obstajajo osamljene učne ideje.

Projekt ETHIK je bistvenega pomena. Spodbujanje kakovostnega mladinskega dela – za mladinske delavce v Evropi (*Promoting quality youth work – Für Youth Worker in Europe*): digitalni socialni svet, v katerem se gibljejo mladi, je del vsakdana. Usvajanje in podajanje kritičnih medijskih kompetenc je že dolgo del vsakdanjih izzivov.

Toda družbene in socialne vrednote se znotraj spletnih omrežij spreminjajo z eksponentno hitrostjo. Posledično vrednote in norme, ki urejajo »pravo« sobivanje, zelo pogosto ne dohitevajo sprememb, ki se odvijajo na spletu. Vse pomembnejše postaja, da posameznike, ki delajo z otroki in mladostniki, za te postopke senzibiliziramo in na teh tematskih področjih opolnomočimo. V okviru našega projekta ETHIK je naša naloga etične vidike prepoznati in izpostaviti, tako da bodo pri vsakdanjem socialnem delu lahko dobro uporabni. Tako se lahko mladinski delavci uspejo z mladimi pogovarjati o etičnih vidikih, jih prepoznati in še posebej pri svojem delu čim učinkoviteje uporabiti. Posledično lahko vzpostavijo pogovor o etičnih vidikih v digitalnem svetu in nudijo ustrezno pomoč, kar predstavlja temelj dobrega in dragocenega mladinskega socialnega dela. ETHIK pomaga mladinskim delavcem v Evropi pri iskanju filozofsko-etične drže, ki išče odprt odnos z mladostniki, pazi in zahteva njihovo sposobnost, da etično razmišljajo v odnosu do medijev in s tem krepijo svoje medijske kompetence. Pri tem se je potrebno seveda pogovarjati tudi o odnosu, vrednotah in skrbah, jih iskati in tudi slišati. Vlogo vzornika pri premišljevanju in lastni odgovornosti lahko razumemo kot bistveno merilo pri kasnejši strokovni usposobljenosti in sposobnosti za ukrepanje posameznikov. Kot osnova navedenemu je naslednja metanaliza.

2. SISTEMATIČNI PREGLED

2.1. CIJLJ

Cilj je spoznati obstoječe znanstvene ugotovitve in razprave o obravnavi digitalne etike ter jih v nadaljnjih korakih vključiti v naše delo.

2.2. METODE

- Vsi projektni partnerji so bili vključeni v poglobljeno raziskavo znotraj svoje države.
- Razpoložljivo gradivo je bilo zbrano in pregledano v partnerskih državah.
- Partnerji so pregledali raziskani material glede trenutnih potreb ter glede obstoja in razširjanja obstoječih pedagoških/izobraževalnih ponudb.
- Rezultati so bili povzeti v vnaprej pripravljene tabeli, prevedeni v projektni jezik in pripravljene za predstavitev ter poznejšo razpravo in vrednotenje.

Metaanaliza predstavlja osnovo za razvoj in izdelavo ponudbe kvalifikacij (*Qualifizierungsangebote* – QA) za mladinske delavce. Ta je natančno prilagojena potrebam, po drugi strani pa se izogne podvajanju vsebin iz drugih obstoječih programov.

Vsi partnerji so intenzivno sodelovali pri vsebinskem delu, kjer so pripravili pregled obstoječih vsebin, prevajali in predstavili svoje rezultate. Za to so od marca do sredine junija 2019 raziskovali različna gradiva, študije in znanstvene publikacije na temo digitalne etike. Rezultati raziskave so bili vneseni v vnaprej pripravljeno tabelo za enoten pregled. Vsaka partnerska organizacija je svoje rezultate raziskovanja za posamezne države povzela na strani DIN A4 in jih posredovala vodilni organizaciji metaštudije.

2.3. TEŽIŠČE DELA

Zaradi enotnosti dela so bile predhodno izdelane smernice za izvedbo metanalize. Te so obsegale pet glavnih področij dela:

- Oblikovanje in opredelitev podatkov, potrebnih za raziskavo in pomembnih za nadaljnji razvoj.
- Sistematična raziskava obstoječe literature in spletna raziskava v vsaki državi partnerici – stanje obstoječih raziskav in obstoječe ponudbe v uporabi. Katere so ključne točke obstoječih potreb? Katere izobraževalne ponudbe že obstajajo?
- Razlaga rezultatov, specifična za posamezno državo, vključno s pisnimi povzeteki, in priprava pridobljenih rezultatov za mednarodno uporabo (zagotavljanje kakovosti, pregled, izmenjava izkušenj in priprava rezultatov).
- Predstavitev rezultatov/prevod. Vsaka partnerska organizacija je pripravila kratko pregledno poročilo in predstavitev rezultatov v svojem jeziku ter prevod v nemški jezik (jezik projekta). Rezultati so bili predstavljeni na 2. sestanku evropskega projekta v Grčiji avgusta 2019. Rezultati,

ki so bili napisani v ustreznem nacionalnem jeziku, so bili zbrani in prevedeni v projektni jezik ter angleščino.

- Potem se je začelo prvo povezovanje z ustanovami, ki se že ukvarjajo s temo, da bi se seznanili z obstoječimi ponodbami. Predstavljeni rezultati metaštudije so osnova za razvoj izdelkov.

3. POVZETEK REZULTATOV METAANALIZE

Trenutno doživljamo hitre tehnološke spremembe, vsaj z vidika informacij. »Digitalni domorodci« so med seboj povezani, lahko hitro dostopajo do informacij in ustvarjajo novo obliko komunikacije, umetnosti in družbe. Za mladostnike so mobilni telefoni, prenosni računalniki, računalniki, ipadi, tablice itd. pomembno sredstvo za vzdrževanje medosebnih odnosov. Različne študije kažejo, da »digitalni domorodci« dobro poznajo tehnično področje delovanja na spletu, zato se domneva, da ne potrebujejo nobene pomoči v povezavi z digitalnim svetom (glej na primer študijo

<https://www.soprasteria.at/de/newsroom/news/studie-jeder-vierte-digital-native-f%C3%BChlt-sich-digital-%C3%BCberfordert>).

Povezava z življenjskim okoljem mladostnikov je pomemben del truda. Za to je potreben razvoj kritičnih medijskih veščin in tudi izobraževanja veščin ravnanja z mediji. V Avstriji se na primer trudijo, da bi vzgojitelje in socialne delavce obvezali k ciljnemu vključevanju in uporabi novih medijev v vsakdanjem pedagoškem procesu, čeprav se to v praksi še ne izvaja povsod. Razlogi za to so številni: pomanjkanje virov, pomanjkanje medijske pismenosti, kritičen odnos do tehnologije itd. Zato je nujno potrebna profesionalizacija socialnega dela pri oblikovanju etičnih veščin v okviru digitalnih medijev (<https://sozialeskapital.at/index.php/sozialeskapital/article/view/321>).

Število raziskav v Nemčiji o »digitalni etiki« je presenetljivo obsežno. Temi digitalna etika ali medijska etika sta osrednji temi delavnic, časopisnih poročil, televizijskih poročil, študij in učnih gradiv.

Pogosto je poudarek najprej na vidikih, kot so algoritmi, digitalna družbena interakcija, kritična analiza novic (lažne novice – *Fake News*) ter etična vprašanja za podjetja in politiko.

Posebno omembo si zasluži Inštitut za digitalno etiko (Institute for Digital Ethics (IDE), Stuttgart Media University).

Bolgarski partnerji so poudarili rezultate svojih raziskav, ki temeljijo na različnih raziskavah, študijah in primerih najboljše prakse.

Slovenski portal www.safe.si, ki izvaja najobsežnejše digitalno izobraževanje v Sloveniji, je na svoji spletni strani objavil le naslednji stavek na temo etika na internetu: »Spletna etika (angl. Netiquette) je zbirka pravih lepega obnašanja/vljudnosti pri komunikaciji preko interneta«. (Spletna etika (Netiquette) je zbirka pravil ravnanja/vljudnosti za komunikacijo po internetu.)

Na nekaterih drugih slovenskih spletnih straneh je omenjena tema etike, vendar v smislu tega, kar zadevna institucija potrebuje za svoje potrebe, na primer na spletni strani Fakultete za management v Kopru

(https://ucilnice.arnes.si/pluginfile.php/471598/mod_resource/content/0/Datoteke_za_vajo/Net_etika).

[pdf](#)). Na njej bodo študentje našli priročnik o osnovnih digitalnih pravilih ravnanja (spletna etika). Večjo vlogo igra etika v okviru spletnega oglaševanja in v zvezi s tem obstaja znanstveni pristop študentov k tej temi (tržna etika).

Tudi v Grčiji se je tema digitalne etike že začela predstavljati. Svojo vlogo je zavzela predvsem v izobraževalnem sektorju, prisotna pa je tudi v novinarstvu in zdravstvu. Čeprav v Grčiji ni obstoječih raziskav o digitalni etiki, je mogoče ugotoviti prizadevanja raziskovalcev in strokovnjakov z različnih področij. Opazno je, da so se razvoj digitalne dobe, digitalne etike in razvoj digitalne vsebine začeli pojavljati v javno razgrnjenem diskurzu ne samo novih medijev, temveč tudi v politiki in med državljani potekajo aktivne razprave.

Študije Helenskega centra za varen internet (Hellenic Safe Internet Center) so pokazale, da se starost otrok, ki uporabljajo internet, v zadnjih letih nezadržno niža: »Mladi uporabniki postajajo vse mlajši.« Zato je potrebno otroke že dovolj zgodaj izobraziti in senzibilizirati, da imajo kritičen odnos pri uporabi interneta

(<http://www.biblionet.gr/book/175527/%CE%97%CF%86%CE%AC%CF%81%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%8D%CE%BF%CF%85>).

Različne institucije si prizadevajo, da staršem in otrokom zagotovijo praktično in psihološko informiranje z osnovnimi informacijami ter pojasnili o pravilih uporabe interneta in pri pomembnih vprašanih glede varnosti na internetu. To poteka s serijo strokovnih knjig, ki so namenjene otrokom, staršem in učiteljem ter prikazujejo predloge za medsebojno izmenjavo mnenj in komunikacijske strategije za varno uporabo interneta.

Vsi rezultati držav kažejo, da digitalna doba že določa naše vsakdanje življenje. Konvergenca informacijskih tehnologij, telekomunikacij in medijev je privedla do bistvenih sprememb na skoraj vseh področjih družbenega življenja. To vpliva na praktično vse posameznikove in družbene dejavnosti ter je bistveno spremenilo okolje, v katerem se izvaja uporaba osebnih podatkov. Ta razvoj odpira pomembna etična, filozofska, družbena in politična vprašanja na temo varstvo podatkov v digitalnem svetu in poudarja potrebo po urejanju in postavljanju etičnih standardov.

Za številne organizacije, ustanove, socialne delavce in vzgojitelje bo projekt ETHIK pokazal nove načine uporabe interneta.

4. IZSLEDKI DRŽAV PARTNERIC

V metanalizi je mogoče rezultate povzeti na naslednji način:

- študije Evropske komisije/Evropskega sveta/Evropskega parlamenta,
- študije na univerzah/pedagoških in visokih šolah/višjih šolah (na primer študije, ki jih pripravijo posebni inštituti),
- študije EU in raziskovalna poročila (na primer nacionalni in mednarodni projekti v okviru konzorcijev),
- študij strokovnih oddelkov na fakultetah/domače naloge/diplomske naloge/disertacije,
- študije posebnih NVO z njihovim strokovnim znanjem in učnimi gradivi (na primer Klicksafe, safe internet),
- študije v literaturi in revijah.

4.1. REZULTATI IZ NEMČIJE

ZVEZNO MINISTRSTVO:

- Zvezno ministrstvo za notranje zadeve, gradnjo in domovino (Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat – BMI) je ustanovilo odbor za etiko podatkov. Cilj odbora za etiko podatkov je »predlagati razvojni okvir za podatkovno politiko, uporabo algoritmov, umetno inteligenco in digitalne inovacije. Pojasnitev etičnih vprašanj podatkov lahko prinese hitrost digitalnemu razvoju in tudi določi pot, ki rešuje družbene konflikte na področju podatkovne politike.« Končno poročilo Komisije je bilo objavljeno oktobra 2019 (https://www.bmi.bund.de/DE/themen/it-und-digitalpolitik/datenethikkommission/arbeitsergebnisse-der-dek/arbeitsergebnisse-der-dek-node.html;jsessionid=1B7A4A9C92D06182C32DF9484993B224.1_cid364).

ZVEZNO ZDRUŽENJE:

- Zvezno združenje za digitalno gospodarstvo (Bundesverband Digitale Wirtschaft – BVDW) zastopa interese več kot 600 podjetij, na primer Facebook Nemčija, Google, Funke Digital GmbH in Visoko šolo za medije v Stuttgartu. BVDW je objavilo razpravljalni dokument pod imenom *Človek, morala, stroj, digitalna etika, algoritmi in umetna inteligenca* (https://www.bvdw.org/fileadmin/bvdw/upload/dokumente/BVDW_Digitale_Ethik.pdf).
- Razprava obravnava na eni strani vprašanja, ki se nanašajo na uporabo algoritmov, umetne inteligence in robotov, na primer v zdravstvenem sektorju, na drugi pa vprašanja, ki obravnavajo avtomatizirane prometne modele ter vprašanja varstva podatkov in svobode izražanja.
- Primeri:
  - Kako reagira robot za nego, kadar babica ne želi jemati zdravil?
  - Kako naj se avtomatizirani avtomobil odloči ob neizogibni prometni nezgodi?

- Meje svobode izražanja – koliko sovraštva naj prenašamo?
- Drugi del razpravljalnega dokumenta obravnava pristope pri ukrepanju. Tu je na primer predlagana zahteva »razsvetljenega diskurza« in varstva tehničnih podatkov, kakor tudi predlog za spodbujanje raziskav umetne inteligence (*Artificial Intelligence* – AI) in implementacija »programerske etike«.

INŠTITUT ZA DIGITALNO ETIKO:

- Inštitut za digitalno etiko (Institut für digitale Ethik - IDE) je objavil tudi *10 zapovedi digitalne etike*: »Deset zapovedi so smernice, ki pomagajo ceniti dostojanstvo posameznika, njegovo samoodločbo in svobodo delovanja« (<https://www.digitale-ethik.de/>). Teh 10 zapovedi je osnova za digitalno sobivanje in so posredovane pridruženim institucijam, ki jih tudi obdelujejo. Iz tega izhajajo različna gradiva, kot so na primer:
  - prevod 10 zapovedi v 7 jezikih kot razglednice, knjižice in plakati;
  - obdelava 10 zapovedi, prilagojenih mladim s pomočjo »Juuuport.de, Klicksafe.de itd.«;
  - digitalni varnostni kompas (*Digital Safety Compass*).

KLICKSAFE:

- Klicksafe (pobuda EU za večjo varnost na internetu) se uredniško ukvarja s temo etike v medijih, zbira kampanje šol in institucij ob dnevu varnejše rabe interneta ter oblikuje učna gradiva na temo etika ustvarja klike. To vsebuje celo vrsto informacij, predlogov in praktičnih vaj ter vrednostno navigacijo za digitalno življenje (*Werte-Navi fürs digitale Leben*). Klicksafe se je osredotočil na tri tematska področja, na katerih je potrebna usmeritev: zaščita zasebnosti, spletno ustrahovanje oziroma spletno nasilje in občutljivost glede na spol (*Gender-Sensitivität*). Učno gradivo je za prenos na voljo brezplačno (<https://www.klicksafe.de/themen/medienethik/>). Poleg tega se na drugih družbenih omrežjih oblikujejo Facebookove skupine ali skupine, ki se ukvarjajo z različnimi vidiki digitalne etike, na primer skupina <https://www.facebook.com/Ethik.heute/> (dostopano 29. junija 2019).

ŠOLE:

- V šolah obstajajo različna učna gradiva za vse razrede za poučevanje etike.

Druge koristne spletne strani:

- <http://www.bpb.de/lernen/digitale-bildung/medienpaedagogik/268087/digitale-ethik-reflexion-ueber-grundwerte-und-ethisches-handeln>
- <https://www.bvdw.org/themen/digitale-ethik/ethik-blog/>
- <https://buchundnetz.com/werke/digitale-ethik/>
- <https://www.vontobel.com/de-de/uber-vontobel/impact/warum-die-digitalisierung-ethik-braucht/>

- <https://digitale.ethik.jetzt/>

Priporočila literature:

- Digitale Ethik – Ein Wertesystem für das 21. Jahrhundert, Sarah Spiekermann, 2019, Verlag Droemer.
- 3TH1CS – Die Ethik der digitalen Zeit, Philipp Otto und Eike Gräf, 2017, Verlag iRights media.
- Digitaler Humanismus, Julian Nida-Rümelin und Nathalie Weidenfeld, 2018, Verlag Piper.

4.2. REZULTATI IZ AVSTRIJE

EVROPSKA UNIJA – EU:

- DESI (*The Digital Economy and Society Index* – indeks digitalne ekonomije in družbe) je razvila Evropska komisija za oceno stanja digitalne družbe in gospodarstva v EU. Avstrija se je v letih 2017 in 2018 uvrstila na 12. mesto, v letu 2019 pa na 13. mesto. Osnovne in napredne digitalne spretnosti so tik nad povprečjem EU, vendar Avstrija zaostaja za vodilnimi državami. Poleg tega v Avstriji primanjkuje tudi usposobljenih delavcev. Povezanost, uporaba interneta in integracija digitalne tehnologije so bile ocenjene kot podpovprečne (glej <https://www.bmdw.gv.at/DigitalisierungundEGovernment/DigitalesInZahlen/Seiten/Digital-Economy-and-Society-Index.aspx>).
- Evropska komisija si prizadeva, da bi evropskim državljanom zagotovila orodja, ki jim bodo omogočala boljše razumevanje digitalnih medijev, ki igrajo vse pomembnejšo vlogo v evropski družbi. Tako imenovana medijska kompetenca postaja pomemben sestavni del človekovega sobivanja. Tudi v Avstriji si prizadevajo, da bi državljanke spodbudili, da so usposobljeni za primerno uporabo spletne ponudbe, o njej kritično razmišljajo in razmišljajo o svojem (spletnem) vedenju (primer <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=LEGISSUM:am0004>).
- Leta 2018 je Evropska komisija ustanovila skupino strokovnjakov za umetno inteligenco – AI (HEG-KI), da bi razvila smernice za spodbujanje zaupanja vredne uporabe AI. *Neodvisna strokovna skupina za umetno inteligenco* je naslov tega dokumenta, katerega namen je: »Razviti etične smernice za umetno inteligenco in izdelava ustreznih politik in naložbena priporočila za umetno inteligenco«. Pri tem se je poskušalo ne samo prikazati etični okvir, ampak tudi izdelati podporo za izvedbo osnovnega okvira (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/draft-ethics-guidelines-trustworthy-ai>).
- *Spretnosti za demokratično kulturo. Enakopravno sožitje v kulturno raznolikih demokratičnih družbah (Kompetenzen für eine demokratische Kultur. Gleichberechtigtes Zusammenleben in kulturell unterschiedlichen demokratischen Gesellschaften)* je leta 2016 izdal Svet Evrope in ta dokument obravnava model kompetenc, ki naj bi jih učenci pridobili, če se želijo aktivno vključevati v kulturo demokracije in mirno sobivati z drugimi v kulturno različnih demokratičnih družbah (<https://www.schooleducationgateway.eu/de/pub/resources/publications/competences-for-democratic-cul.html>). V naš projekt EU bodo vključene tudi podlage za model kompetenc, ki naj bi jih učenci pridobili (glej Dodatek, str. 7, *Die 20 Kompetenzen des CDC-Modells*).

ZVEZNO MINISTRSTVO:

- Zvezno ministrstvo za izobraževanje, znanost in raziskave (Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung) se spoprijema s tem izzivom in vrzeljo v izobraževalnem sistemu. Od leta 2018 razvija krovni načrt za digitalizacijo v izobraževanju, ki zasleduje cilj, da spremembe, ki so posledica digitalizacije, vpelje v avstrijski izobraževalni sistem. Krovni načrt naj bi izvedli leta 2023 in vsebuje tri glavna področja ukrepanja:
  - »programska oprema« – pedagoški pristop, poučevanje in učne vsebine;
  - »strojna oprema« – infrastruktura, sodobno upravljanje IT, sodobna šolska uprava;
  - usposabljanje, izpopolnjevanje in nadaljnje izobraževanje učiteljev (<https://bildung.bmbwf.gv.at>).

UNIVERZA V GRADCU:

- *Olajšanje informacijske pismenosti prek MOOC-jev v tematsko specifičnem kontekstu ekonomije in poslovne administracije (Facilitation of Information Literacy through MOOCs in the subject-specific context of Economics and Business Administration)* je naslov disertacije Mag. Rer. Soc. Oec. Dreisie-Benerja (2018). Avtor se je v njej ukvarjal s tem, da se morajo zaposleni v podjetjih vse bolj ukvarjati z velikimi količinami podatkov, vendar je informacijska pismenost študentov nizka. Njegov cilj je bil pokazati možnosti za »prenos informacijske pismenosti«. Podporna organizacija je bil Inštitut za informacijsko znanost in informacijske sisteme Univerze v Gradcu (Institut für Informationswissenschaft und Wirtschaftsinformatik der Universität Graz) (https://online.uni-graz.at/kfu_online/wbAbs.showThesis?pThesisNr=70231&pOrgNr=14099).

VISOKA PEDAGOŠKA ŠOLA ŠTAJERSKA/STEIERMARK:

- V današnjih učnih načrtih je medijska pismenost pogosto omejena na zgolj digitalno pismenost, ki jo večinoma razumemo kot zmožnost uporabe digitalnih orodij. Vendar ta pristop ne upošteva kritičnega razmišljanja in presoje kot predpogoja za ravnanje z mediji, kakor tudi ne upošteva prepoznavanja odgovornosti, ki je osnova delovanje z mediji. Pri tem pa je potrebno prepoznati tudi veščine, priložnosti in tveganja v povezavi z internetom.
- Dejanska izveba v vsakdanjem življenju posameznikov poteka le redko. V okviru izobraževanja pedagoških delavcev se udeleženci sicer naučijo, katere različne vidike medijskega izobraževanja je mogoče vključiti v učno pripravo, vendar za to primanjkuje možnosti za nadaljnje usposabljanje in izobraževanje, ki bi lahko prispevali k digitalnemu izobraževanju. To pomeni pridobitev veščin, ki se ukvarjajo s pravili, strategijami in vzorci v digitalnem svetu, s čimer bi posamezniki razvili spretnosti, da se z lastno odgovornostjo spoprijemajo z izzivi (<https://www.phst.at/hochschule-archiv/schwerpunkte/medienpaedagogik-und-digitale-kompetenz/>).

VIŠJA ŠOLA JOANNEUM GRAZ:

- »Medijska pismenost in digitalna pismenost« sta na FH Joanneum Graz ponujeni kot nov magistrski študij, kjer si prizadevajo, da bi študentom zagotovili potrebna znanja v zvezi z digitalizacijo, to so »profesionalna mrežna komunikacija, ciljno vrednotenje in organizacija informacij na spletu ter znanja o digitalni družbi« (<https://www.fh-joanneum.at/medienkompetenz-und-digital-literacy/postgraduate/>).

DIGITALNA KNJIGA:

- Novejša digitalna knjiga z naslovom *Učbenik za učenje in poučevanje s tehnologijami – L3T*, ki sta jo izdala Martin Ebner in Sandra Schön, vsebuje zbirko učnih besedil o različnih temah, pa tudi o različnih vidikih učenja in poučevanja s tehnologijami. Ta knjiga predstavlja uvod v zadevno področje: od krednih tabel in belih tabel do interaktivnih tabel s prikazovalnimi peresi in iPadov so predstavljeni zgodovinski pregled in tehnični opisi, razmislek in nadaljnji viri. Razpravlja se o najnovejših dogodkih, kot so MOOC, (mikro)bloganje ali mobilno učenje, učna besedila pa dopolnjujejo vaje in primeri dobre prakse. Izvedljivost je bila pregledana v različnih oblikah in preizkušena z različnimi napravami. Rezultat kaže, da je treba opraviti še veliko raziskav (glej <https://l3t.eu/homepage/das-buch/ebook-2013>).

ŠTUDIJE:

- Študija *PC – Ge-er-n – etika ali e-učenje etičnih vprašanj (PC - Ge-äh-n - Ethik oder e-learning in ethischen Fragen?)* kaže, da je za e-učenje v Avstriji in številnih drugih državah EU veliko zanimanje. V študiji je bilo proučeno, ali lahko šolarji z e-učenjem pridobijo nova znanja. Posebej zanimiv vidik odpira druga hipoteza študije, ki postavlja vprašanje, ali je mogoče etično kompetenco posredovati tudi z e-učenjem. Vendar te hipoteze v raziskavi ni mogoče potrditi, saj je manj kot 50 % študentov etično pravilno odgovorilo na vprašanja. Etičnih kompetenc ni bilo mogoče razširiti, ker je treba razpravljati o etičnih vprašanjih (primer https://www.imst.ac.at/imst-wiki/images/6/60/304_Langfassung_Lickl.pdf).
- Različne študije kažejo, da digitalni domorodci dobro poznajo tehnično področje na spletu, zato se domneva, da ne potrebujejo pomoči v povezavi z digitalnim svetom (na primer študija <https://www.soprasteria.at/de/newsroom/news/studie-jeder-vierte-digital-native-f%C3%BChlt-sich-digital-%C3%BCberfordert>).

APLIKACIJE – APP:

- Aplikacija BanHate (2018) je brezplačna aplikacija, ki je na voljo v vseh trgovinah z aplikacijami. Protidiskriminacijska agencija na Štajerskem (Antidiskriminierungsstelle Steiermark) se je posvetila misiji »Ofenziva proti sovraštvu« in v tem duhu je bila razvita aplikacija. Z aplikacijo lahko uporabniki sporočajo o sovražnih objavah neposredno po mobilni napravi in tako lahko aktivno ukrepajo proti sovraštvu na spletu. Poleg tega lahko uporabniki na tem spletnem mestu najdejo tudi pomembne informacije o sovraštvu in diskriminaciji: Kako lahko prijavim sovražno objavo? Kako se poteka preverjanje javljenih objav o sovraštvu? Katere vrste diskriminacije obstajajo? (<https://www.banhate.com/>).

DRUŠTVA:

- Turn – Združenje za preprečevanje nasilja in ekstremizma (Turn - Verein für Gewalt- und Extremismusprävention) je združenje, ki je bilo ustanovljeno z namenom izvajanja »projektov v okviru spletnega dela na ulici« – »Online-Streetwork«. Projekt »Jamal al-Khatib - My Way« je izobraževalni paket, ki obravnava pojave ekstremizma in radikalizacije. Ta paket je sestavljen iz treh delov: 1. osnovne informacije o temah. 2. videoposnetki, vključno z opisom vsebine in vprašanji za razpravo, 3. delovni listi za enote. Vse videoposnetke najdete na kanalu YouTube Jamal al-Khatib (<https://www.turnprevention.com/>).

KORISTNE SPLETNE STRANI:

- Saferinternet.at je avstrijska pobuda, ki podpira uporabnike interneta (otroke, mladostnike, starše in učitelje) pri varni, kompetentni in odgovorni uporabi digitalnega sveta. Na tej spletni strani so predstavljeni primeri dobre prakse, ponudbe, informacije, brošure, nasveti in triki, pa tudi razlagalni videoposnetki (https://www.youtube.com/results?search_query=barbara+Buchegger), kakor tudi druge stvari, ki jih ta spletna stran predstavlja (<https://www.saferinternet.at/>).
- Avstrijski forum (Austria Forum) je digitalni informacijski portal. Na voljo je od septembra 2007 in vsebuje obsežne informacije o različnih temah (vključno z učnimi gradivi za računalništvo) in veliko število digitaliziranih knjig (spletnih knjig) (<http://austriaforum.org/af/Unterrichtsmaterialien/Informatik>).

KONČNO MNENJE

Kljub prizadevanjem, da bi se ti izzivi razrešili, bo njihovo raziskovanje za Avstrijo koristno, predvsem za nadaljnjo razširitev njenih strategij pri ravnanju z mediji. Treba je razviti trdno osnovo in pomagati na področju socialnega dela in pedagogike v medijskem svetu, ki vključuje tudi etične sestavine.

PRIPOROČENA LITERATURA:

- Appel, Markus; Schreiner, Constanze (2014). Digitale Demenz? Mythen und wissenschaftliche Befundlage zur Auswirkung von Internetnutzung.
- Carr, N. (2008). Is Google Making Us Stupid? Yearbook of the National Society for the Study of Education.
- Cole, Tim; Urchs, Ossi (2013). Digitale Aufklärung. Warum uns das Internet klüger macht. Hanser. München.
- Brodnig, Ingrid (2018). Tipps gegen Manipulation und Mobbing: Lügen im Netz. Wie Fake News, Hass, Populisten und unkontrollierte Technik uns manipulieren.
- Brodnig, Ingrid (2014). Der unsichtbare Mensch: wie die Anonymität im Internet unsere Gesellschaft.
- Brodnig, Ingrid (2017). Lügen im Netz. Wie Fake News, Populisten und unkontrollierte Technik uns manipulieren.
- Gutounig, Robert (2015). Wissen in digitalen Netzwerken. Potenziale Neuer Medien für Wissenprozesse. Springer VS.
- Pariser Eli (2011). The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You. Penguin Press HC. London.
- Röggl, K. (2017). Von wegen aufgeklärt und digital? MedienJournal, <https://ejournals.facultas.at/index.php/medienjournal/article/view/345>
- Saferinternet (2019). Das Internet sicher nützen!
- Spiekermann, Sarah (2019). Digitale Ethik. Ein Wertesystem für das 21. Jahrhundert. Droemer: München.
- Schirmmacher, Frank (2009). Payback. Warum wir im Informationszeitalter gezwungen sind zu tun, was wir nicht tun wollen, und wie wir die Kontrolle über unser Denken zurückgewinnen.

4.3. REZULTATI IZ BOLGARIJE

EVROPSKA UNIJA – EU:

- Bolgarija se je v letu 2019 po indeksu DESI (indeks digitalne ekonomije in družbe) Evropske komisije za digitalno gospodarstvo in družbo uvrstila na 28. mesto med 28 državami članicami za leto 2019. Delež državljanov z vsaj osnovnim digitalnim znanjem znaša 29 % bolgarskega prebivalstva, povprečje EU pa 57 %. Le 11 % državljanov ima kvalifikacije nad osnovno stopnjo, kar je manj kot tretjina povprečja v EU.
- Bolgarija ima nacionalni program Digital Bulgaria 2025, ki je povezan s programskim načrtovanjem strukturnih skladov EU in predvideva nekatere ukrepe za izboljšanje povezanosti javnih storitev in uporabo digitalnih tehnologij v zasebnem sektorju. Vendar to ni celovita strategija za podporo digitalne transformacije v Bolgariji.
- Leta 2017 je bil razvit Koncept za digitalno transformacijo bolgarske industrije (Industrijska strategija 4.0). Ta je še v projektni fazi.

Izsledki držav partneric:

S podporo državne agencije Elektronska uprava se začne prvo strokovno izobraževanje o kibernetiki higieni na osnovnih in srednjih šolah po celotni Bolgariji (<https://cyberneat.e-gov.bg/>).

UNIVERZA V SOFIJI/INŠTITUT ZA DRUŽBENA IN ZNANSTVENA RAZISKOVANJA NA BOLGARSKI AKADEMIJI ZNANOSTI:

- Projektni partner iz Bolgarije poudarja napredek in razvoj glede trenutnih vprašanj in tem. Univerza v Sofiji in Inštitut za družbena in znanstvena raziskovanja na Bolgarski akademiji znanosti sta odgovorna za nadaljnji razvoj v povezavi z naslednjimi prednostnimi nalogami: 1. vpliv etičnih vprašanj na informacijsko tehnologijo; 2. negativne posledice za ljudi zaradi množičnega širjenja sodobnih tehnologij, na primer resnična grožnja, ki jo predstavlja »temna stran« družbenih omrežij in interneta, kar vodi v zasvojenost in odvisnost in od tu – ne redko – v psihološke težave. Virtualni prostor uničuje izvirne in moralne vrednote, spremeni način razmišljanja mladih in jih naredi izjemno ranljive za manipulativne vplive.
- Lyudmila Ivancheva z Inštituta za družbena in znanstvena raziskovanja Bolgarske akademije znanosti je izdala delo *Etika pri sporočanju znanstvenih in tehnoloških rezultatov javnosti*. Prispevek obravnava etična vprašanja na področju prenosa znanstvenih in tehnoloških rezultatov v javnost. Obstaja potreba po ozaveščanju javnosti o raziskavah in izboljšanju razumevanja znanosti in tehnologije v javnosti ter poudarjena je odgovornost znanstvenih komunikatorjev. Ugotovitev pravi, da je potrebno etične težave v znanstvenem in tehnološkem komuniciranju prenesti v javnost. Pri tem pa oblikovati ustrezne kodekse in ustanoviti odbore za etiko.

EVROPSKI PROJEKTI:

- Študija vsebuje različne vire dobrih praks, na primer uspešni projekti eTwinning in pomembnost njihove vloge, ki ni le razvoj digitalnih spretnosti mladih, temveč tudi spodbujanje osnovnih vrednot in digitalnega samoodločanja v razredu. Udeleženci projekta razvijajo občutek odgovornosti za svoja dejanja v digitalnem svetu, razmišljajo in dvomijo o trenutnih izzivih v

zvezi z zasebnostjo, varnostjo, lažnimi novicami, identiteto in krajo identitete ter poskušajo digitalni svet razumeti kot kraj skupnega delovanja.

- Nacionalni center za varen internet v Bolgariji je razvil zanimive in koristne priročnike za vzgojitelje in učitelje, na primer priročnik za starše *Kako ne izgubiti lastnega otroka v virtualnem svetu?* in *Od digitalne usposobljenosti do digitalnega državljanstva*, priročnik za otroke, stare od 14 do 18 let, razvit v okviru projekta Odgovorna uporaba interneta, in drugi.
- Rezultati nacionalne reprezentativne raziskave o otrokovem spletnem vedenju kažejo, da otroci uporabljajo internet prej, pogosteje in bolj mobilno. Povečana uporaba digitalnega sveta povečuje tudi s tem povezana tveganja. Če so mladostniki pogosteje na spletu, je treba digitalno medijsko pismenost bolj spodbujati. Vloga staršev, šol in institucij je zelo pomembna.
- Projekt Restart – digitalna orodja za usposabljanje za spodbujanje industrijske revolucije 4.0 v EU (www.restart-project.eu) v svoji študiji prikazuje digitalni napredek in potrebe po usposabljanju, ki lahko prispevajo k izboljšanju digitalnih znanj.

ZASEBNA PODJETJA:

- Številne zainteresirane strani so vključene v različne dejavnosti za razvoj digitalnih veščin. Na primer zasebna podjetja ponujajo brezplačne tečaje usposabljanja s kompiliranjem kode (*Code – Kompilationen*) ali spletne tečaje kibernetike za šolarje med 7. in 18. letom starosti, ki so bili razviti v sodelovanju z državno agencijo za elektronsko upravo.
- Bolgarija je tudi pri uvajanju digitalnih tehnologij bistveno podpovprečna. Podjetja še ne izkoriščajo možnosti spletnega trženja: 6 % MSP (mala in srednje velika podjetja) prodajajo po spletu (v primerjavi s povprečno 17 % v EU), 3 % vseh malih in srednje velikih podjetij prodaja čezmejno in le 2 % njihove prodaje prihajata iz spletnega trgovanja.

FUNDACIJE:

- Fundacija Digitalni otroci (Stiftung *Digitale Kinder*) nudi elektronska učna gradiva za starše in izobraževalne programe za otroke, stare od 7 do 12 let.
- Dober primer so tudi *Cyberscout*, kjer otroci druge otroke učijo o spletni varnosti in jim posredujejo spletna znanja.
- Fundacija Skupaj pri pouku (Stiftung *Gemeinsam im Unterricht*) je iniciativa od učiteljev za učitelje in proučuje, kako lahko spretnosti 21. stoletja razvijamo med poukom (www.zaednovchas.bg).
- UNICEF poroča o obnašanju otrok v digitalnem svetu. Predstavlja šest prednostnih ukrepov o uporabi moči digitalizacije (visokokakovostni spletni viri, zaščita pred spletno škodo, zasebnost, digitalne spretnosti, otroci in digitalna politika) (https://www.unicef.org/bulgaria/sites/unicef.org.bulgaria/files/2018-05/State-of-the-world%27s-children-2017_Summary_BUL_4.PDF).

DRUŠTVA:

- Združenje za digitalno nacionalno koalicijo v Bolgariji še naprej organizira dejavnosti za razvoj digitalnih veščin za različne sloje prebivalstva.

ŠOLE:

- V šolskem letu 2018/2019 se je medijsko znanje prvič učilo v okviru šolskega pouku. Medijska kompetenca vključuje poučevanje petih ključnih kompetenc, ki vključujejo tudi interdisciplinarna vprašanja, da bi lahko vključili čim več različnih pristopov in perspektiv. Ključne kompetence so informacijska pismenost, komunikacija in sodelovanje, ustvarjanje digitalnih vsebin, varnost in reševanje problemov ter so zasidrane v učnih načrtih predmetov »računalniško modeliranje« v 3. in 4. razredu ter »informacijske tehnologije« v 5. in 10. razredu.

KORISTNE SPLETNE STRANI:

- digitalkidz.eu ponuja izobraževalni program, ki ga podpirajo Ministrstvo za izobraževanje in znanost, VIVA-COM in SAMSUNG, za razvoj različnih sposobnosti pri otrocih z inovativno izobraževalno metodologijo – staršem, učiteljem in osnovnošolcem so na voljo nasveti, pedagoške metode, delavnice in učni programi. Osnovnošolci se lahko ukvarjajo z digitalno inteligenco otrok, kritičnim razmišljanjem in pismenostjo (<http://digitalkidz.eu>).
- [safenet.bg](https://www.safenet.bg) – Bolgarski nacionalni center za varni internet deluje od leta 2005 z delno finančno podporo evropskih programov za »varen internet« in od leta 2014 za »boljši internet« za otroke. Center je član evropske mreže 30 centrov za spletno varnost [Insafe](https://www.insafe.eu) in del mednarodnega združenja za telefon v stiski [INHOPE](https://www.inhope.eu), ki združuje 43 držav. Center ponuja uporabnikom interneta (otrokom, mladostnikom, staršem, učiteljem in strokovnjakom) ankete, izobraževanja in gradiva o varni, kompetentni in odgovorni uporabi digitalnega sveta. Tako zainteresiranim strankam daje pomemben vpogled v uporabo digitalne tehnologije (<https://www.safenet.bg>).

KONČNO MNENJE

Kljub dosedanjim prizadevanjem pri spopadanju z nizko stopnjo digitalnih spretnosti bo za Bolgarijo koristno imeti celovito strategijo digitalnih veščin. Predvsem za spopadanje s težavami izobraževalnega sistema in izboljšanjem kadrovskega znanja.

PRIPOROČILA LITERATURE:

- Bozhidar Ivkov - „- hidar Ivof hope. Neuroethics and neurosociology – The barrier for the negative consequences for the man from the expansion of the contemporary technologies, Instituts für Gesellschafts- und Wissensforschung an der Bulgarischen Akademie für Wissenschaft, Sofia.
- Ljudmila Ivancheva, Instituts für Gesellschafts- und Wissensforschung an der Bulgarischen Akademie für Wissenschaft, Sofia, Ethische Erforschungen (ISSN 2534-8434), St. 3, Buch 2/2018.
- Santi Scimeca, Dorothy Cassells, Ann Gileran, Klear Morvan – European Schoolnet (EUN Partnership AISBL), 2016, Digitale Bürger erziehen, www.europeanschoolnet.org.
- Stiftung Digitalkidz, DigitalKidZ e-books, 2015–2017, E-Books für Eltern der digitalen Kinder, <http://digitalkidz.eu/club>
- Nationalzentrum für sicheres Internet, Brochure: Gebildete Kinder im digitalen Zeitalter, <https://www.safenet.bg/images/sampled/ata/files/Broshura-roditeli.pdf>

- Nationalzentrum für sicheres Internet und Microsoft Bulgarien, Handbuch für Eltern von Vorschulkindern und Grundschulbildung, https://www.safenet.bg/images/sampleddata/files/Microsoft-Narychnik-za-roditeli_print.pdf
- Nationalzentrum für sicheres Internet und ARC Found, Handbuch für gleichaltrige Erzieher im Alter von 14 bis 18 Jahren, entwickelt im Rahmen des Projekts »Verantwortungsbewusster Umgang mit dem Internet und Menschenhandel«, 2015, <https://www.safenet.bg/images/sampleddata/files/Handbook-peers.pdf>
- ARC Fund und Fakultät für Primar- und Vorschulpädagogik der Universität »Kliment Ohridski«, Sofia, Methodisches Handbuch: »Von der digitalen Kompetenz bis zur digitalen Staatsbürgerschaft«, https://www.safenet.bg/images/sampleddata/files/Naruchnik_3.pdf
- Marco Heiddinjak von der ARC-Stiftung, Association »Eltern«, im Auftrag des National Safer Internet Centers, Bericht mit Empfehlungen an Eltern, Lehrer, Unternehmen und Institutionen , https://www.safenet.bg/images/sampleddata/files/0-8_Bulgaria_National_report_1year_later_BG.pdf
- Stiftung »Gemeinsam im Unterricht«, Handbuch von Lehrern für Lehrer im Rahmen des Programms »Gemeinsam im Unterricht«, erstellt nach dem Projekt »Funktionale Alphabetisierung für das 21. Jahrhundert«, www.zaednovchas.bg
- Staatliche Agentur »Elektronische Verwaltung«, Elternhandbuch, Nationale Informations- und Aufklärungskampagne zur Cyberhygiene, <https://cyberneat.e-gov.bg/>

4.4. REZULTATI IZ SLOVENIJE

MINISTRSTVA:

- Nacionalni odzivni center za kibernetisko varnost SI-CERT je v sodelovanju z Ministrstvom za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo izdal vodnik, v katerem so opisane posledice, ki bi lahko nastale zaradi nezanesljive uporabe spletnih vsebin. Ta priročnik govori o spletnih goljufijah (loteriji, kraji identitete in družbenih medijih) in na koncu ponuja predloge, kaj storiti, če se pojavijo težave s spletnimi goljufijami. Obstajajo tudi centralne kontaktne točke, kjer lahko zainteresirane stranke najdejo podporo (https://www.varninainternetu.si/wp-content/uploads/2017/07/Varni_hitriVodnik_splet_kakovostna.pdf).

UNIVERZE:

- Študentje mariborske univerze so se na veliko fakultetah na znanstveni način ukvarjali s temami internetne in spletne varnosti. Na fakulteti za naravoslovje in matematiko v diplomskem delu Danijela Korpar (mentorizr. prof. dr. Ivan Gerlič) predstavlja trenutna vprašanja v zvezi z »varnim brskanjem po internetu« in ukrepi za varno preprečevanje nevarnosti.
- Starši in učitelji lahko najdejo mogoče načine ukrepanja (spletna stran COBISS_ID: 17867528: <https://dk.um.si/lzpisGradiva.php?id=15190&lang=slv>).
- V prispevku Rok Rus in Igor Bernik predstavita spletno nasilje med mladostniki in mladostnicami, ki se vsakodnevno srečujejo z uporabo spleta in spletnih družbenih omrežij. Prispevek so pripravili na Fakulteti za varnostne vede (https://www.fvv.um.si/DV2012/zbornik/splosna_sekcija/Rus_Bernik.pdf).

- Projekt Center za varnejši internet – Safe.si izvajajo Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, Inštitut Arnes, Zveza prijateljev mladine Slovenije, MISSS (Mladinsko informacijsko središče Slovenije), agencija INEA Evropske komisije (prek instrumenta za povezovanje Evrope) in Ministrstvo za javno upravo. Spletni portal je sestavljen iz plakata z desetimi pravili, ki mlade poučujejo o varnem brskanju po internetu (<https://safe.si/gradiva/gradiva-za-ucitelje/plakat-za-sole-10-zlatih-pravil-za-varno-rabo-interneta>).
- Nadaljnje študije Univerze v Ljubljani, na primer Bojana Lobe in Sandra Muha (s Centra za metodologijo in računalništvo) sta proučili internetne dejavnosti otrok, hkrati pa tudi pozitivne učinke otrokove uporabe interneta (https://safe.si/sites/default/files/mladinanetu_porocilo_0_0.pdf).
- Na ekonomski fakulteti so Rok Bojanc, Borka Jerman-Blažič in Metka Tekavčič pregledali informacijsko varost v podjetniškem okolju in s tem povezane potrebe, ukrepe in ekonomiko vlaganj (http://maks2.ef.uni-lj.si/zaloznistvoslike/440/E-verzija_Monografija_Bojanc%20in%20soav_Informacijska%20varnost%20v%20podjetniskem%20okolju_feb2015.pdf).
- Urška Boldin pa v svoji študiji pregleduje zasebnost pri uporabnikih Facebooka, etiko na internetu, varstvo podatkov in opredeljuje družbena omrežja (težišče so etični vidiki pri Facebooku) (http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/boldin3666.pdf).
- Avtorji s Centra za metodologijo in informatiko Fakultete za družbene vede so izdali publikacijo *Kaj morate vedeti o internetu, pa si ne upate vprašati svojih otrok?* (https://safe.si/sites/default/files/1249562823safe_brosura_elektronska_final_09_0.pdf). Prav tako je Center za družboslovno informatiko Fakultete za družbene vede zbral nasvete za otrokom prijazen internet in informacije o varnem brskanju v brošuri (avtorice Tanja Šterk, Ajda Jerman Kuželički in Alenka Žavbi, https://safe.si/sites/default/files/1249562823safe_brosura_elektronska_final_09_0.pdf; avtorici Tanja Šterk in Ajda Petek, https://safe.si/sites/default/files/safe_si_brosura_starsi_ponatis_fver).
- Center za metodologijo in informatiko Fakultete za družbene vede je v okviru projekta Safe.si objavil priročnik, namenjen otrokom in mladim, ki se trenutno seznanjajo z osnovnimi elementi interneta in računalniško opremo. Vsebuje teoretična in praktična pojasnila dejavnosti, s katerimi se mladi spoprijemajo na spletu. Mladi v obliki različnih elementov igre in dialogov dobijo nova spoznanja o tej temi. Na konkreten in teoretičen način se starši naučijo, kaj lahko njihovi otroci počnejo na spletu (https://safe.si/sites/default/files/1202730056knjiga-za_otroke.pdf), (https://safe.si/sites/default/files/1202730095za_starse.pdf).
- Fakulteta za management Univerze na Primorskem v Kopru je izdala priročnik in zvezek za študente o kodeksih ravnanja na internetu, moči na internetu, pa tudi o etičnem oglaševalskem kodeksu v Sloveniji (https://ucilnice.arnes.si/pluginfile.php/471598/mod_resource/content/0/Datoteke_za_vajo/Net_etika.pdf); (<http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/pdf/978-961-266-036-9.pdf>).
- Diplomatska naloga Uroša Zdešarja *Etika in trženje na internetu* na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani opisuje etične teorije in etične odločitve. Podrobneje so proučeni internet kot marketinški medij in etični problemi internetnega trženja ter prikazane so podjetniške rešitve

(etični kodeks, državna zaščita uporabnikov interneta) (http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/zdesar1371.pdf).

- Drugo diplomsko nalogo z naslovom *Odnos študentov do zasebnosti na spletni skupnosti Facebook* je napisala Urška Boldin in izpostavila zasebnost uporabnikov Facebooka. Obravnava delovno etiko na internetu (Facebook), varstvo podatkov in opredeljuje družbena omrežja (http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/boldin3666.pdf).
- V zborniku prispevkov podiplomskih študentov specialističnega, magistrskega in doktorskega študijskega programa Management v študijskem letu 2008/2009, ki ga je uredila Viktorija Sulčič, je vrsta prispevkov, ki odraža, raziskuje in razlaga stanje e-sistema v Slovenij (<http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/pdf/978-961-266-036-9.pdf>).

INŠTITUT:

- Mirovni inštitut je inštitut za sodobne družbene in politične študije ter se veliko ukvarja z varstvom podatkov in zasebnostjo na internetu (http://www2.mirovni-institut.si/slo_html/publikacije/pdf/MI_politike_zasebnost_na_internetu.pdf).
- Inštitut informacijskih znanosti (IZUM) v enem članku opisuje različne vedenjske možnosti pri prejemanju nezaželenih e-poštnih sporočil ali spama. Z različnih vidikov etike se ocenjuje, ali gre za etično ali neetično e-pošto, ki presega etiko ali je še vedno v njenih mejah (avtor Davor Bračko <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-8PUC194T/?query=%27keywords%3Dobvezni+izvod+spletnih+publikacij%27&pageSize=25&location=IZUM+-+In%C5%A1titut+informacijskih+znanosti>).

OBČINA:

- Mestna občina Celje je za Komisijo mladi za Celje izvedla raziskavo, namenjeno mladim, ki uporabljajo družbena omrežja, in s tem opozorila na nevarnosti, ki so jim mladi izpostavljeni na teh omrežjih. Avtorji (Almedin Imamović, Rok Piliš, Uroš Polimac, mentorica Romana Podbregar) obravnavajo najbolj priljubljena družbena omrežja, ki jih mladostniki uporabljajo (varna uporaba, nevarnosti, tveganja, zloraba otrok in mladostnikov na internetu, pravni okvir nacionalna in evropska zakonodaja) (<https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4201604058.pdf>)

INFORMACIJSKI POOBLAŠČENEC:

- Informacijski pooblaščenec obveščajo državljane o njihovih osebnih podatkih, ki jih zavestno ali nezavedno posredujejo v določene baze podatkov. Z razvojem tehnologije ter informacijske in komunikacijske tehnologije uporabniki nenehno komunicirajo s svojimi pametnimi napravami, tako da se njihovi podatki prenašajo v določene baze podatkov (pravica do zasebnosti). Naloga informacijskega pooblaščenca je, da uporabnika interneta seznanji z njegovimi pravicami in pravnim okvirom (tudi v okviru evropskega prava) (<https://www.ip-rs.si/varstvo-osebni-podatkov/pravice-posameznika/>; https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/Ocene_ucinkov/Smernice_o_ocenah_ucinka_DPIA_julij2018.pdf; https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/smernice/Informirani_potrosnik.pdf).

DRUŠTVO INFORMATIKA:

- Slovensko društvo Informatika je objavilo etični vodnik o pravilih ravnanja (*Etični kodeks*), ki je namenjen izključno strokovnjakom IT in poudarja naslednje vidike: poštena konkurenca,

zaupanje med uporabniki in ponudniki storitev, ekološka in družbena trajnost v IT, izogibanje nepotrebni in nenadzorovani kompleksnosti programske opreme (https://www.drustvo-informatika.si/fileadmin/dokumenti/eticni_kodeks.pdf).

TISK:

- *Kako pomembno je varovati lastno identiteto na spletu?* razkriva Jure Forstnerič (spletna revija *Varnost na spletu*) v svojem članku. V njem poudarja, da morajo biti spletni uporabniki pozorni na to, s kom so v stiku. Operaterji lahko prepoznajo in navedejo identitete posameznikov (<https://www.varnostnaspletu.si/varnost-za-spletne-ponudnike/kako-pomembno-je-zagotavljanje-lastne-identitete-na-spletu/>).

KORISTNE SPLETNE STRANI:

- Safe.si je kontaktna točka, ki jo financirajo Evropska unija, Ministrstvo za javno upravo in nekatere druge organizacije. V okviru njihovega dela so objavili tudi prispevek na temo spletna oziroma mobilna etika, ukvarja pa se tudi s splošnimi vprašanji (na primer obnašaj se tako, kakor želiš da drugi ravnajo s teboj ali ne skrivaj se za anonimnostjo itd.). Pravila ravnanja in etika veljajo tudi na spletu. Kaj je dovoljeno, česa se je treba izogibati, je omenjeno v članku na Safe.si (<https://safe.si/nasveti/obnasanje-na-spletu/spletni-in-mobilni-bonton>).
- Safe.si si prizadeva izobraževati in informirati otroke in mlade, da bodo ti postali kompetentni in varno uporabljali splet (družbeni mediji). To je edina konkretna informacijska točka za otroke, mladostnike, starše in učitelje, ki pri teh vprašanjih potrebujejo podporo. Veliko informacij na temo etike ni na voljo.

KONČNO MNENJE

V Sloveniji je o splošni varnosti na internetu napisanih veliko teoretičnih vsebin. Za reševanje te teme je dostopne veliko strokovne literature in znanstvenih prispevkov, ki so prosto dostopni tudi na spletu. Na splošno je pridobljen vtis, da ste lahko dobro obveščeni o temi varnost v internetu, če opravite podrobno raziskavo ali ciljno iščete določene vsebine. V slovenščini najdemo komaj kaj na temo etike ali etičnega vedenja na internetu.

PRIPOROČILA LITERATURE:

- Pontificio consiglio delle comunicazioni sociali, LA CHIESA E INTERNET; ETICA IN INTERNET, Citta del Vaticano 2002. Prevod: Božo Rustja in Mojca Šimenc. Redakcija: Rafko Valenčič, Lektorica: Vida Frelih. Oprema: Lucijan Bratuš Titel in Slowenisch: KIRCHE und das Internet; Ethik im Internet/(Erstellt von) päpstlichen.
- Sozialinformationsrat; Übersetzung: Božo Rustja in Mojca Šimenc.

4.5. REZULTATI IZ GRČIJE

EU:

- Glede na vse večje izzive v digitalnem okolju je treba pozitivno oceniti, da grška država upošteva Konvencijo Sveta Evrope o kibernetiki kriminaliteti in njen dodatni protokol (zakon 4411/2016) o kriminalizaciji rasističnih in ksenofobičnih dejanj (kibernetika kriminaliteta, pornografija

mladoletnikov, varstvo podatkov, kršitev zasebnosti itd.), ki jih zagrešijo računalniški sistemi, saj začnejo veljati in se izvajajo v grški zakonodaji (<https://www.lawspot.gr/nomikes-plitirofories/nomothesia/n-4411-2016/symvasi-tis-voydapestis-gia-egklima-ston-kyvernohoros-0>).

- Glede na vse večje izzive v digitalnem okolju je pozitivno, da se na raziskovalnem področju pogovarjajo o številnih vprašanjih, zlasti glede odgovornosti, v grški raziskovalni in znanstveni skupnosti. Poudarek te razprave je na temi etika in odprtem dostopu do raziskovalnega in inovacijskega programa Obzorje 2020 (Horizon 2020), okvirnega programa Evropske unije za raziskave in inovacije.
- Na informativni prireditvi Etika in Open Access oziroma vprašanja odprtega dostopa v programu Obzorje 2020: objave in obveznosti raziskovalcev v novih programih (2015) so obravnavali možnosti financiranja etike in odprtega dostopa kot informacijski platformi za »Znanost v družbi« in »Skupaj v Horizonu 2020« (<http://archive.ekt.gr/news/events/ekt/2015-11-27/eisig.html>).

AKADEMIJE:

- Pozitivni ukrepi vključujejo tudi številne odprte (brezplačne) akademske tečaje, ki jih organizirajo državne univerze in tehnične šole. To omogoča študentom in drugim interesnim skupinam, da stopijo v stik s trenutnimi etičnimi, socialnimi in političnimi vprašanji, ki izhajajo iz uporabe informacijskih sistemov v vsakdanjem življenju in njihovega odnosa do novih tehnologij. Namen tega je, da jih seznanijo s koncepti in načeli, ki vodijo etične odločitve in prikažejo odnos novih tehnologij za zaščito zasebnosti in intelektualne lastnine (<http://www.opencourses.gr/opencourse.xhtml?id=14975&ln=el>).
- Odprte digitalne učne vsebine (*Open Digital Lessons*) so brezplačno učno okolje, ki pomaga izboljšati izobraževalni proces ter razviti in uporabiti nove učne metode z vključevanjem in uporabo sodobnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij (<https://openclass.teiwm.gr/modules/document/file>) (avtor Dimosthenis Paschalidis).
- Oddelek za komunikacijo in medije na atenski univerzi ima mednarodno konferenco na temo Digitalni izziv: mediji in demokracija, na kateri so znanstveniki, politiki in novinarji zavzeli stališče o različnih temah, na primer *V kolikšni meri lahko ta nov tehnološki razvoj vpliva na javnost in delovanje demokratične politike?* ali *V kolikšni meri prispeva, če to stori za spremembo političnega vedenja državljanov?* (http://www.dardanosnet.gr/book_details.php?id=1070).

INŠTITUT I.A.K.E.

- Inštitut za človeške in družbene vede (INSTITUTE OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES – I.A.K.E.) izvaja kvalitativne raziskave o etičnih in moralnih vprašanjih v zvezi z uporabo IKT v izobraževanju (etika, etična morala, izobraževanje za osnovnošolsko pedagogiko, IKT, raba računalnika, računalništvo, internet, učni proces). Glej Armada, K. (2015). Etični vidiki pri vključevanju IKT v izobraževanje (http://iake.weebly.com/uploads/1/5/0/4/15045854/%CE%A0%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%95_%CE%92_%CE%A4%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82_2015.pdf).

KONFERENCE:

- Trenutne konference v Grčiji obravnavajo vprašanja, ali sta na primer javni diskurz in novinarstvo zanesljiva ter ali se mora ekonomski model medijev spremeniti. Proučevanje dilem je neposredno povezano z vprašanji družbenega razvoja in kohezije. V diskusiji na eni strani prikazuje, kako demokracija deluje v digitalnem okolju, na drugi strani pa svobodo izražanja vseh državljanov v svetu brez povezave (*Offline*) z enakim dostopom do informacij in njihovih učinkov. Septembra 2018 so Inštitut za napredne medije (Advanced Media Institute), Visoka šola za komunikacijo in novo novinarstvo Odprte univerze na Cipru (Open University of Cyprus – APKY), Laboratorij za uporabne raziskave (Laboratoire d'Etudes et de Recherches Appliquées en Sciences) z Univerze v Toulousu (Université Toulouse III – Paul Sabatier) in Generalni sekretariat Helenske republike za informacijo in komunikacijo organizirali mednarodno konferenco z naslovom Mediji, mesto, trg – novinarstvo in komunikacija v digitalni dobi. Raziskovalci, novinarji in študenti so razpravljali o interakciji med politiko, novinarstvom in komunikacijo (mediji) in javnostjo glede napredka v digitalnem novinarstvu, digitalni etiki in ustvarjanju digitalnih vsebin (https://amiretreat2018.advancedmediainstitute.com/cfp_gr/https://amiretreat2018.advancedmediainstitute.com/wp-content/uploads/2018/09/AMIRetreat2018_Book-of-Abstracts_Final_04-09-2018.pdf).
- V okviru 3. Nacionalne konference z mednarodno udeležbo Komunikacijske tehnologije in prenos informacij v izobraževanju na Rodosu 2002 so C. Savranidis, A. Paleologou in S. Baltzis zastavljali etična vprašanja, povezana z uporabo IKT (informacijske in komunikacijske tehnologije) (etika, moralna etika, prečkanje meja, uporaba računalnika, internet, IKT) (primer C. Savranidis, A. Paleologou, S. Baltzis (2002). Vprašanja etike in morale v etiki pri uporabi informacijske in komunikacijske tehnologije v izobraževanju).
- Bistvenega pomena je tudi prispevek predstavnikov zdravstvenega sektorja, ki izražajo zaskrbljenost in postavljajo vprašanja v zvezi z uporabo novih tehnologij v odnosu do zdravstvenega sektorja. Pri tem gre zlasti za zdravstvena, pravna in etična vprašanja, ki izhajajo iz uporabe medicinskih terapevtskih tehnologij in so prav tako kritičnega pomena za izvajanje zdravstvenih storitev. Novembra 2019 je v konferenčnem centru Pirejske banke v Solunu načrtovana mednarodna konferenca Nove tehnologije v zdravstvu: medicinska, pravna in etična vprašanja, ki bo nedvomno prinesla pomembne rezultate in zaključke na tem področju. Obravnavana bodo medicinska, pravna in etična vprašanja, med njimi so pomembnejša umetna inteligenca in njena uporaba na področju varstva potrošnikov, nove medicinsko-terapevtske tehnologije in družbeni mediji kot dragoceno orodje ali ovira pri zagotavljanju zdravstvenih storitev (<http://medlawlab.web.auth.gr/synedrioneestexnologiesstinygeia/>).

STROKOVNA LITERATURA:

- *Etika in množični mediji – novinarska etika*, ki jo je uredila Elsa Deligianni, opisuje problematično krizo v zvezi z verodostojnostjo množičnih medijev in kako jo je mogoče občutiti zlasti v evropskem okviru (<https://isideris.gr/product/ithiki-ton-mme-dimosiografiki-deontologia/>), (<http://www.nbonline.gr/journals/8/volumes/44/issues/263/lemmas/435578>).
- Uvedba »digitalnih učilnic« (*Digital Classrooms*) sproža številna vprašanja v zvezi z možnostjo učinkovite uporabe izobraževalne programske opreme ter informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT) v izobraževalnih in učnih procesih. Eden glavnih problemov globalne izobraževalne skupnosti je pedagoška uporaba teh računalniških orodij v okviru etičnega

poučevanja. Tehnologija, ki se jo sodobni ljudje naučijo uporabljati v formalnem izobraževanju, temelji na močnem ozadju vrednot, v katerih se poleg »izobraževalnih dobrin« našega izobraževalnega sistema izraža tudi naše znanje. Postopek, v katerem se je potrebno kritično pozanimati. Etični procesi izhajajo iz obstoječih struktur in miselnih procesov ter vodijo do metod delovanja. To je zato, ker se izobraževalna skupnost ukvarja predvsem s tem, kako je mogoče informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) učinkovito in funkcionalno povezati z izobraževalnim procesom na podlagi pedagoških načel, namesto da bi v učilnice vnašali njihov razvoj »nasilno« ali neučinkovito. Etična uvedba tehnologij IKT v okviru pouka ponuja izobraževalnemu procesu v praksi priložnost, da v celostno učenje pedagogi vključijo raznoliko ponudbo priložnosti za obogatitev učnih procesov v digitalni učilnici, vključijo inovativne učne aktivnosti s ključnimi elementi kreativnosti in komunikacije. Posledično spoznajo pomen »etične uporabe« tehnologij, prilagojene za človekove potrebe. Avtorji Christos Koutsoumbas, Angelos E. Giannoulas, Stelios Merkouris. Za etiko računalništva in informacijske tehnologije (IKT) v izobraževanju (<https://www.ekped.gr/praktika10/web/148.pdf>).

- *Prototipi v medijih – Ali imajo smisel? (Prototypen in den Medien – Haben Sie einen Sinn?):* (<https://www.protagon.gr/epikairota/politismos/protypa-sta-mme-exoun-noima-vasilis-vasilopoulos-taksideftis-40851000000>); avtor Vassilopoulos, B. (2015) v delu *Standardi kakovosti medijev – Ali imajo smisel?* raziskuje kakovostno novinarstvo v Grčiji kmalu po ponovnem odprtju ERT (javnega radijskega in televizijskega kanala).
- Pomembna etična vprašanja v zvezi z zasebnostjo in varstvom podatkov v digitalnem svetu so opisana v zbirki avtorjev von Gritzalis, St., Lambrinou, K., Katsikas, S., Mitrou, L., *Varstvo zasebnosti in informacij in komunikacijske tehnologije, pravna in tehnična vprašanja*, Atene: Papatotiriou (2010) (Vir: <http://www.biblionet.gr/book/160902>).
- Ideje Jürgena Habermasa v zvezi s komunikacijo in še posebej za dialoge je razvil Panagopoulos v znanstvenem delu za Fakulteto za humanistične in družbene vede v Patrasu z naslovom *Pojem etike v komunikaciji po Jürgenu Habermasu* (Patra 2016). Diskusijska etika je pomemben pristop za intelektualce. Ob spoprijemanju s tem človek razume njeno dinamiko, hkrati pa tudi, kako se nanaša na vsakdanje človeško življenje in druga področja v človekovem življenju. Habermas in njegova »namerna« demokracija pripisujeta pomen razumevalno usmerjeni, kvalitativni in regulirani komunikaciji, ki je osnova demokratičnih odločitev. Pomemben je javni diskurz o političnih vprašanjih v okviru skupnega razpravljanja, svetovanja ter izmenjave informacij in argumentov. Javno komuniciranje naj bi pripomoglo k doseganju razumnih in poštenih rezultatov (<https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/9851/1/%CE%95%CE%A0%CE%91%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%9D%CE%94%CE%91%CE%A3%20%CE%A0%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%93%CE%9F%CE%A0%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%A0%CE%A4%CE%A5%CE%A7%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%97%20%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%20-%20%CE%97%20%CE%95%CE%9D%CE%9D%CE%9F%CE%99%CE%91%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%97%CE%98%CE%99%CE%9A%CE%97%CE%A3%20%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9D%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91%20%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%91%20%CE%A4%CE%9F%CE%9D%20JURGEN%20HABERMAS.pdf>).
- *Etična odgovornost do interneta* avtorja Smyrnakis, N. (2017) (Atene: Založba Papazisi) poskuša osvetliti nekatera etična vprašanja, ki se pojavljajo z internetom. Zajete so teme, kot so zasebnost, avtorske pravice, lastnina, pornografija, svoboda izražanja in govora ter vpliv, ki ga

imajo na svet zunaj interneta (vgl. <https://www.papazissi.gr/product/ithiki-eythini-sto-diadiktio/>).

- Študije Helenskega centra varnega interneta (Hellenic Safe Internet Centers) so pokazale, da se starost otrok, ki uporabljajo internet, v zadnjih letih vztrajno zmanjšuje. Zato prej, ko bomo podprli otroke in mlade z varno, kompetentno in odgovorno uporabo interneta, tem bolje. V delu *Kmetija interneta* Samara, V., in Kormas, G., (Atene, 2011) poskušata otroke naučiti osnovnih pravil pravilne uporabe interneta, vključno s pomembnimi vsebinami glede internetne varnosti (<http://www.biblionet.gr/book/175527/%CE%97%CF%86%CE%AC%CF%81%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%8D%CE%BF%CF%85>).
- V delu *Starši, otrok in internet* (Sfakianakis, M., Athanasiou, V., 2017, Athen: Psychogios) prejemajo starši praktično in psihološko podporo za uporabo interneta (<https://www.psychogios.gr/site/Books/show/1003921/goneis-paidi-kai-diadiktyo>).
- Vloga novih tehnologij in interneta v izobraževalnem sektorju je enako pomembna in vpliva na vse starostne skupine. Informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) širijo izobraževalni potencial učenja, saj ponujajo priložnosti za obogatitev učnih procesov v digitalni učilnici in povezovanje inovativnih dejavnosti, saj vključujejo ključne elemente kreativnosti in komunikacije. Proučene so številne metode in načini v okviru izobraževalnih načel in psiholoških parametrov. S tem se oblikujejo in so predstavljeni alternativni okvirni pogoji za razumevanje kršitev IKT in predlogi ukrepov za zmanjšanje ali celo odpravljanje etičnih in moralnih težav, predvsem takšnih, ki se med uporabniki pojavijo v velikem številu. Etična vprašanja, povezana z uporabo IKT v izobraževanju, obravnavajo Savranidis, Chr., Paleologou, AM., Mpaltzis, S., v *Etika in moralna vprašanja, povezana z uporabo informacijske tehnologije in komunikacije v izobraževanju* (*Ethik- und Moralfragen in Bezug auf den Einsatz von Informationstechnologie und Kommunikation in der Bildung*) s ciljem povečati ozaveščenost udeležencev izobraževanja in raziskati številne metode in strategije, ki jih je mogoče uporabiti za zavestno reševanje občutljivih vprašanj (<https://www.ekped.gr/praktika10/web/148.pdf>).
- Theofanis Tasis v drugi knjigi svoje trilogije *Življenjska politika* (*Trilogie Life Politics/Lebenspolitik*) raziskuje prostor med čisto osebnim in izključno javnim, med moralno in političnim. Njegovo glavno vprašanje se nanaša na učinek »figurativne« družbe, v kateri jaz postopoma postane podoba, na praktično delovanje reflektivne umetnosti bivanja, tj. v poskusu posameznika, da ustvari svoj, poseben način življenja in hkrati ostane aktiven član sveta, ki mu pripada (Tasis, Th. (2017) *Lebenspolitik II: Samooskrba v figurativni družbi*. Atene) (<https://armosbooks.gr/shop/filosofia/filosofia-filosofia/politikes-tou-viou-ii/>).

ZDRUŽENJA:

- Odločilen korak je bil narejen tudi znotraj Združenja spletnih založb (Verband der Internetverlage (**ENED**)), kjer so z okvirom samoobveze in kodeksom ravnanja spletnega združenja internetnih založnikov določili novinarski kodeks in pravila najboljše prakse, kakor tudi pravila objavljajanja največjih svetovnih spletnih medijev. Združenje spletnih založnikov (ENED) deli skupne interese delničarjev in založnikov, kakor tudi novinarjev glede integritete in verodostojnosti svojih medijev. Lastniki, založniki in novinarji se zavedajo svoje odgovornosti do

javnosti in svoje obveznosti ohranjanja ugleda tiska. Novinarsko poslanstvo je treba izvajati ne glede na osebne interese in zunanje motive ter ga gledati kot potrebno (Etična kodeksa, kodeks novinarstva, najboljše prakse/pravila objavljanja, http://www.ened.gr/Content/Files/Code_of_ethics_greek_version.pdf); <http://www.qjnt.gr/index.php/qjnt/paragoges/item/364-erevna-deontologias-tou-eci-yiotheteitai-apo-tin-ened>).

TISK:

- Intervju v časopisu *Kathimerini*, 28. 1. 2018, *Mi uživamo na podlagi ... všečkov/Wir genießen auf Basis der ... Likes*: (<https://www.kathimerini.gr/945127/gallery/proswpa/synteney3eis/apolamvanoyme-vasei-twn-likes>).
- Intervju v časopisu *Athens Voice*, 8. 12. 2017, *Hipotetični jaz, erotični jaz v času metaforičnega/Hypertrophisches Ich, Erotisches Ich im Zeitalter der Figuration* (https://www.athensvoice.gr/culture/book/407131_ypertrofika-ego-atrofikoi-eaytoi-stin-eikonistiki-epohi).

KORISTNE SPLETNE STRANI:

- Saferinternet.gr je platforma za varno omrežje. Namenjen je otrokom, mladostnikom, odraslim, vzgojiteljem, staršem in učiteljem ter jih podpira pri varni, kompetentni in odgovorni uporabi digitalnega sveta (<http://www.saferinternet.gr>).
- Cyberkid.gov.gr. je grška pobuda grškega ministrstva za notranje zadeve in sedeža grške policije (oddelek za kibernetško kriminaliteto) na temo internetne varnosti. Cyberkid je namenjen otrokom in njihovim staršem. Želi pomagati javnosti, da se seznanijo z novimi tehnologijami in zlasti z internetom (<https://www.cyberkid.gov.gr>).

KONČNO MNENJE

Če povzamemo, je mogoče poudariti, da je vprašanje digitalne etike v Grčiji glede bibliografskih virov, rezultatov in zaključkov še na začetku. Kljub temu pa ima država kritičen pogled na mogoče negativne posledice z uvedbo novih tehnologij in ni dvoma, da bo grška država še naprej sodelovala z institucijami, organi in civilno družbo pri sprejemanju ukrepov za zaščito državljanov.

PRIPOROČILA LITERATURE:

- Deligianni, Elsa I. (2004). *Ethik und die Massenmedien. Journalistische Ethik*. Athen: Sideris I.
- Vassilopoulos, B. (2015) *Qualitätsstandards der Medien. Machen sie Sinn?* Athen: Taxideutis.
- Panayotopoulos, P. (Hrsg.) (2003) *Die digitale Herausforderung: Medien und Demokratie*. Athen: Typothito.
- Tasis, Th. (2017) *Lebenspolitik II: Selbstversorgung in der figurativen Gesellschaft*. Athen: Armos.
- Gritzalis, St., Lambrinoudakis, K., Katsikas, S., Mitrou, L. (2010) *Schutz der Privatsphäre sowie der Informations- und Kommunikationstechnologien Rechtliche und technische Fragen*. Athen: Papasotiriou.

- Panagopoulos, Ep., Wissenschaftliche Arbeit für die Fakultät für Geistes- und Sozialwissenschaften von Patras mit dem Titel »Das Konzept der Ethik in der Kommunikation nach Jürgen Habermas«. Patra 2016.
- Smyrnakis, N. (2017) Ethische Verantwortung im Internet. Athen: Verlag Papazisi.
- Samara, V., Kormas, G., (2011) Die Farm des Internets. Athen: Samara Veronika - Kormas Georgios.
- Sfakianakis, M., Athanasiou, V., (2017) Eltern, Kind und Internet, Athen: Psychogios.
- Panagiotakopoulos, Chr. (2018) Die Ethik im Internet und das elektronische Verbrechen. Athen: Verlag Papazisi.
- Savranidis, Chr., Paleologou, A-M., Mpaltzis, S. Ethik- und Moralfragen in Bezug auf den Einsatz von Informationstechnologie und Kommunikation in der Bildung.